

MÕTTED LAMMINIITUDE (Alam-Pedja LKA, Keeri-Karijärve LKA ja Kärevere LKA) MAJANDAMISEST

05.01.2018 tehtud koond maahooldajate ja KeA senistest hoolduskogemustest

Probleemid:

1. Kõik lamminiidud ei ole tehnikaga ligipääsetavad või ei kannata olemasolevad juurdepääsud pallide väljavedu;
2. Luhaheina liiga hiline niitmine, mis teeb selle kasutamise söödana perspektiivituks;
3. Hoolduseks sobiv väga lühike või mõnel aastal täielikult sobimatu aeg;
4. Hooldusnõuded (niite kõrgus jms.) on varieeruva reljeefiga lammialade (soodid, vanajõed, märjemad ja kuivemad alad) jaoks liiga ranged;
5. Lammiluhdade heinal ei ole kasutust ja selle ladestamiseks ei ole kohta;
6. Karjatavad alad on määratud liiga kitsalt ja karjatatavate alade nõuded on liiga karmid, kuid loomadel peaks olema võimalik vastavalt veetasemele liikuda palju laiematel aladel – see eeldab väga paindlikku toetuskeemi;
7. Lammialad vajavad hooldamiseks kallist eritehnikat, mille soetamine ei ole praeguste hooldustoetuste ning –tingimuste puhul hooldajatele jõukohane;
8. Lammialade hooldamine on võrreldes aruniitude hooldamiseks kordades keerulisem ja kallim, kuid see ei kajastu hetkel hooldustoetustes;
9. Riik nõuab renti ka nende alade eest, mille eest ilmastikust tingituna hooldustoetuste ei saada;
10. Otsustusprotsess, mida lamminiidul teha võib või ei või on jagatud paljude erinevate institutsioonide vahel (KeA, KIK ja PRIA) ning puudub üks otsustaja ja reeglistik.

Võimalikud lahendused hooldajate poolt:

1. Jagada lamminiidud vastavalt nende reaalsele hooldusvõimalustele n.ö. raskusklassidesse ning kehtestada neile erinev hooldusrežiim (-võimalused):
 - Loobuda perspektiivitute luhtade hooldamisest ja korrigeerida sellele vastavalt N2 eesmäärke.
 - Võimaldada raskesti hooldatavatel luhtadel teatud rotatsiooniga hekseldamist (näiteks 3-aastase intervalliga), kuid säilitada ka võimalus eriti soodsatel aastatel seal hooldust (mitte taastamist) läbi viia ja heina varuda.
 - Perspektiivsetel lammialadel lubatava hooldusaja pikendamine, eeskätt varasema hoolduse lubamine, kasvõi teatud intervalliga või roteeruvatel aladel.
2. Investeerida riiklikul tasemel heina veetransporti, et vältida selle kokkuvedu piki luhtasid
3. Investeerida riiklikul tasemel lammide hooldamise eritehnika soetamisse.
4. Investeerida riiklikul tasemel väljapoole lammialasid jäävate pikaajaliste heinaladustamise (-töötlemise) kohtade rajamisse.
5. Investeerida riiklikul tasemel ja leida lahendused söödana kõlbmatu heina kasutamiseks (komposteerimine, biogaas, põletamine vms.).
6. Suurema niitekõrguse ja erineva hooldustasemega lammiala aktsepteerimine (laiguti niitmata jms.), et säästa pinnase-elustikku, kuid võimaldada mätliku mikroreljeefiga lammialade n.ö. nõuetekohast hooldust.

7. Karjatavataval lammidel siduda hooldustoetused vaid loomade arvuga ja loobuda konkreetse karjatavava ala hooldusnõuetest, mida pole võimalik lammidel erinevate veetasemete korral täita.
8. Suurendada märkimisväärselt lammialade hooldustoetust või võtta osa kulusid riigi kanda (kokku- ja väljaveokulud).
9. Loobuda lammialade rendi küsimisest minimaalselt neil aastatel, kui hooldust teha ei saa; soovitatav oleks lammialade rendist tervikuna loobuda ning viia kogu hooldus n.ö. kulupõhiseks, sest hooldajad ei saa sealt lisatulu andvat toodet, vaid sisuliselt osutavad riigile hooldusteenust kaitse-eesmärkide täitmiseks.
10. Koondada otsustusprotsess, kas ja milline hooldus on lubatav ning vastab nõuetele, kaitseala valitseja KeMi kätte.

Kokkuvõte 05.01.2018 toimunud arutelust (KeA Tartu kontoris)

OSALEJAD:

Ragnar Kapaun – KeA maahoolduse büroo maahoolduse spetsialist; **Katrin Kaldma** – KeA liigikaitse büroo liigikaitse peaspetsialist; **Kaili Viilma** – Lõuna regiooni looduskaitse juhtivspetsialist

1. KeA peaks esmalt uuesti läbi rääkima ja kokku leppima, **mida me lammialadel tegelikult saada tahame ehk miks hooldada** (linnukaitse, taimestiku kaitse, koosluse hoidmine, maastiku avatuse hoidmine) – kas kõikide luhtade hooldust, osade luhtade loovutamist loodusele või mingit vahepealset varianti. Kas ja kui palju tuleks arvestada rahvusvaheliste kohustuste küsimust, mis võib/ei või kaasneda Ramsari ala, lamminiidu ja EL veepoliitika raamdirektiiviga seoses. Kas see oleks üks võimalik põhjus, miks neid hoida poolloodusest looduslikuks muutumisest.

NB! Linnualadel (rukkirääk ja rohunepp) ikkagi ei tohiks lubada varasemast niitmist ega hekseldamist ja sealt tuleks hein ka kindlasti koristada, kui me linde kaitsta tahame.

Hekseldamisel ei ole tegelikult looduskaitse sisu – reostab jõge, ei sobi niidukooslustele, ei sobi kaitsealustele liikidele (taimed, linnud) ega ka kaitsealuste liikide toiduobjektidele. Põhimõtteliselt teenib vaid maastiku avatuna hoidmise eesmärki...

Hekseldamist võiks lubada teatud aladel vaheldumisi muude hooldusvõtetega harva intervalliga, et tagada hoolduskõlblikkuse säilitamist. Hekseldamist võiks lubada näiteks juuli keskel sellistel tarnastunud aladel, millele järgneb karjatamine.

Ka niitmine (hooldamine) võiks toimuda kord kolme aasta jooksul, kui ala ei ohusta võsastumine. Samuti võiks olla lubatud laiguti niitmine ja kindlasti rendivabastus.

Kogu PLK-de hooldustoetuse põhimõte on kompenseerida majanduslikke kitsendusi (s.h. hilisem niitmine); kui lasta varem niita, siis on tegu juba tavapärase majandustegevusega.

Suurema niitekõrguse korral kasvaks rohi sügiseks väga kõrgeks ja kõrgem niitekõrgus ei teeniks liigikaitse eesmärke, küll aga hoiaks maastikud avatuna.

Kui väga hõredalt karjatada, siis ei ole sellest lammikooslusele kasu. Igal juhul saaks kompenseerida vaid sellist karjatamist, millel on mingi efekt ala taimestikule siiski ilmnenud. Peaks hindama suuremat karjatatud ala tervikuna ja aktsepteerima teatud karjatamata laikude olemasolu.

Riik peaks analüüsima erinevate hooldajate küsitluse tulemusena lammialade majandamise tegelikku kulukust seniste praktikate põhjal (suurem kütusekulu, väiksemamahuline pallide kokkuveo võimalus, masinate erinõuded, raskem liigeldavas ja pikemad kokkuveoteed jms.) ja kujundma n.ö. õiglase tasu.

TAUST: 2020.a kavandatakse hoolduses olevate lamminiitude (6450) pindala Eestis suurendada 12 200 hektarini. PLK tegevuskava järgi on lamminiidud eesmärgiks:

- Alam-Pedja LKA - eesmärk 2800 ha (reaalne ca 840 ha); praegu taastamisel-hooldamisel mingil moel 1300 ha; kaardistatud ja eesmärgiks võetud ca 3835 ha lamminiitu
- Keeri-Karijärve – eesmärk 385 ha (reaalne ca 280 ha); kaardistatud 545 ha.
- Kärevere LKA – eesmärk 125 ha (reaalne ca 115 ha); kaardistatud 146 ha.
- Ropka-Ihaste LKA – eesmärk 105 ha (reaalne ca 160 ha); kaardistatud 500 ha.
- Koiva-Mustjõe MKA – eesmärk XX ha (reaalne ca XX ha); kaardistatud XX ha.
- Struuga MKA – eesmärk XX ha (reaalne ca XX ha); kaardistatud XX ha.
- Matsalu RP – eesmärk XX ha (reaalne ca XX ha); kaardistatud XX ha.

Kokkuvõttes on praeguse toetuskeemiga võimalik hooldada vaid väikest osa lammialadest.

2. Kutsuda peale KeA enda nägemuse kujunemist KeMi ja MeM (+PRIA) tasemel hiljemalt veebruaris 2018 kokku ümarlaud lammialade probleemidele lahenduse leidmiseks, millesse on kaastatud ka KeA, RMK, EOÜ, PKÜ, ELF, EMÜ, TÜ ja maahooldajate esindajad (**lammialade suurhooldajad** *Emajõe ääres*: OÜ Ranna Farm, Organic Seeds OÜ, LKÜ Kotkas, MTÜ Alam-Pedja Veis OÜ, SA Laashoone Looduskool; *Soomaal*: MTÜ Riisa luhad, Kihusalu talu, Pasven OÜ; *Struuga*: MTÜ Struugade hooldus; *Matsalu*: Kirbla Mahe OÜ, Ohtla Põld OÜ, Clarisson OÜ, Luha tee Farm OÜ; *Kärevere*: AS Tartu Agro, Kämara Mahe OÜ; *Ropka-Ihaste*: Osaühing Lõunalaaned; *Koiva-Mustjõe*: OÜ Seemen, Koivakonna OÜ, Tulundusühistu Hargla Seemneühistu)
3. Punktis 1 viidatud ümarlaua eesmärgiks oleks läbi arutada ja sõnastada alternatiivsed lahendused lammialade hooldamiseks ning paika panna, kes ja millisel tasemel lahenduste eest vastutab (need ellu viib – õigusaktide, kordade jms. muudatused).

Kokkuvõte 31.01.2018 arutelust KeMis

OSALEJAD:

Kaupo Kohv – RMK looduskaitseosakonna juhataja; **Hanno Zingel** – Keskkonnaministeeriumi nõunik; **Kadri Möller** – Keskkonnaministeeriumi looduskaitseosakonna spetsialist; **Merit Otsus** – Keskkonnaministeeriumi looduskaitseosakonna spetsialist; **Tarvo Roose** – KeA looduskaitseosakonna juhataja; **Kaidi Jakobson** – Maaeluministeerium; **Kaidi Silm** - KeA

maahoolduse büroo maahoolduse peaspetsialist; **Gunnar Sein** - Keskkonnaministeeriumi looduskaitseosakonna spetsialist; **SKYPES Ragnar Kapaun** – KeA maahoolduse büroo maahoolduse spetsialist, ja **Kaili Viilma** – Lõuna regiooni looduskaitse juhtivspetsialist.

1. Alam-Pedjal on igal aastal moel või teisel hoolduses ca 1500 ha, reaalne oleks hooldada erinevates raskusastmetes lamme 1700 ha (Ragnari kaardikiht). Eesmärk on 2700 ha (3800st kaardistatud lammialast). Kaitseala eluajal on 70% ulatuses luhtasid tegelikult hekseldatud ja hekseldamise negatiivsed mõjud peaks olema juba ilmnunud.
2. RMK hinnangul peaks lepingupartnerid, kellele on kõrge maarent, oma lepingud üles ütleva ning tulema uuele konkursile madalama pakkumisega, milles on kõiki majandusriske arvestatud (n 1 eur/ha).
3. Puhkeaasta lamminiitude hooldamises pole ka praeguse rahastamisskeemi juures probleem (v.a. rendi maksmise kohustus), kuigi PRIA tegelikult tahab, et massiivid oleks igal aastal hooldatavad ja nõuab pikki selgitusi, mis neid maid massiividest mitte välja arvata.
4. Kui mitu aastat järjest ei saa hooldada, siis osadel aladel vaja juba hekseldada/taatsada mätastumise ja võsastumise tõttu ehk teatud juhtudel ja aladel võib vaheaastate korral tekkida hoolduskõlbulikkuse probleeme.
5. KIKi toel peaks kiiresti läbi viima uuringu hekseldamise tegelike mõjude väljaselgitamiseks kõigile erinevatele elustikurühmadele ja kaitse-eesmärkidele.
6. Riiklike investeeringute kohta heina veetranspordi, heina ladustamisalade ja heina kasutamise võimaluste osas enne otsust ei langetata, kui on teada hekseldamise mõjud. Kui hekseldamine oleks aktsepteeritava majandusviisi, siis pole vajadust ka suuremahulisteks investeeringuteks heinaga seoses.
7. RMK jätkab luhtade juurdepääsude rajamisega, kuigi on probleeme maaomanikega.
8. Matsalu RP-s on kaitsekorralduskavaga määratud, et 10% luhtadest, kus pole konflikte linnustikiga, on lubatud hooldamine 1. juulist, kuid kompensatsioon peab osadel muudel aladel siis niitma kõige varem alates 20. juulist. Sellist varianti võiks kaaluda ka Alam-Pedja puhul.
9. Suurem niitekõrgus, varasem niitmine, puhkeaastad, rotatsiooni korras hekseldamine ja laiguti hooldamine oleks aktsepteeritavad, kui kaitsekorralduskavas on need tingimused fikseeritud.
10. Karjatusalade vahetamine on lubatud, kuid sellest ja põhjustest tuleb ENNE ala vahetamist rahastajaid teavitada.

Kokkuvõte 08.02.2018 arutelust KeA Tartu kontoris

OSALEJAD:

Ragnar Kapaun – KeA maahoolduse büroo maahoolduse spetsialist; **Kaili Viilma** – Lõuna regiooni looduskaitse juhtivspetsialist; **Viljar Ilves** – AP maahooldaja; **Raimond Pihlap** – AP maahooldaja; **Robert Oetjen** – AP maahooldaja; **Arvi Põldaas** – AP maahooldaja; **Margus Algo** – AP maahooldaja; **Aivo Arrak** – AP maahooldaja.

1. Hooldajad ei pea õigeks ega soovi maksata isegi väikest renti nende aastate eest, mil hooldamine ei ole võimalik ning hooldustoetusi ei saada. Küsimus on põhimõttes, miks peaks riigi hüvanguks töötaja veel riigile peale maksma, kui tööde tegemise võimalikkus ei sõltu temast. Riik ei ole ka läbi mõelnud, kuidas vältida vastutustundetute hooldajate tulekut turule, kes pakuvad väga madalat rendihinda ning niidavad heina lihtsalt ära, kuid ei vii seda luhtadelt minema, kuid korjavad suurte alade eest ÜPT kokku, jättes PLK nõudmised täitmata. Sellised negatiivsed näited on olemas.
2. Maahooldajad soovivad, et PRIA ees ei peaks nemad eraldi tõestama, kui ilmastiku tõttu hooldada ei saanud, vaid piisaks Keskkonnaameti kirjalikust seisukohast. Kui PRIAst saaks vähemalt ÜPT kätte, siis poleks ka nii suur probleem RMK-le renti maksta. Kui aga PRIA hakkab vaheaastate ja hooldamise keerukuse tõttu aga lamme põllumassiividest välja arvama, siis lahendus puudub.
3. PRIA teeb praegu kaugseire teste, et hakata maade hooldatust satelliidipiltide alusel hindama. Paraku on esimese aasta kogemus näidanud, et tavaline rohumaa väljaspool kaitseala, kust oli niidetud ja kogutud 3 niidet silomaterjali, loeti PRIA poolt hilinemisega niidetuks. Seega on nende kaugseire vähemalt esialgu väga ebapädev.
4. Maahooldajatel on ka kahtlus, kas lammilinnustiku andmed on korrektsed...
5. Maaelu arengukavas tuleks fikseerida, et analoogiliselt looladega oleks elustiku (s.h. linnustiku) jaoks VAJALIKUD vaheaastad, mil lammiala ei hooldata (masinatega lammimulla kinnisõtkumise jms. leevendamiseks), kuid PLK toetusi makstaks. Kuna lammialadel ei ole võimalik prognoosida, millal ilmastiku tõttu hooldada ei saa, siis tuleks sellised kohustuslikud vaheaastad kavandada pikemale tsüklile – näiteks 3 aastat 10 aasta jooksul, kusjuures need võivad olla ka järgnevad aastad.
6. NB! **Hooldamata jäämine ei tähenda, et hooldajal kulusid ei ole.** Lammidele sobiv eritehnika on kallis, sellesse tuleb investeerida ning ka vaheaastatel, mil toetusi ei maksta, tuleb liisingumakseid tasuta amortisatsiooni arvestada ning ka masinajuht peab palgal ja ootel olema, et sobiva ilma saabudes kohe kiiresti hooldama minna. Ei saa samal ajal mujale hooldama minna, kui oodatakse sobivat ilma. Sealjuures pole ka kuskil selliseid suuri asendusalasid juhuslike masinate ootel, mida hooldama minna. Ebäühtlane masinkoormus ja nn. ooteajad on maahooldajatele suur probleem ja hooldamiseks valmisoleku eest peaks siiski ka mingit kompensatsiooni maksma.

7. Ebaõiglaseks peetakse olukorda, kus rendileping riigiga on 10 aastaks, kuid hooldustoetusi pead taotlema igal aastal uuesti. Siis peaks ka hooldustoetused olema määratud 10 aastaks. 10-aastane rendileping peaks andma ka 10-aastase toetuskindluse, ilmastikule vaatamata. Alati on ju võimalik riigi kontrollidel konkreetsel aastal hinnata, kas hooldaja on teinud kõik endast oleneva, et saaks hooldada. Aga vaheaastate toetus võimaldaks kallisse niidutehnikasse investeerida ning vaheaastatel samuti ellu jääda.
8. Ainult 10% luhtade varasema hoolduse lubamine on ebapiisav (ühel hooldajal näiteks 5 ha või isegi 50 ha on väga vähe ega tasu masinatega väljasõitu). Põhjendatum oleks näiteks 10% varasema hooldusega alade määramine piirkonna kõigist lammialadest (s.o. 380 ha või siis 270 ha) või vähemalt 1/3 pindala varasema niitmise lubamine seal, kus pole linnustikuga konflikte.
9. Lammialadel peaks kindlasti lubama ka septembrikuist niitmist, mis on mitmel aastal kõige kuivem ja sobivaim aeg. Niitmise algusaeg peaks olema ka 20. juunist, et võimaldada sobival ajal loomasööda varumist.
10. Peale RMK tellitud taastamistöid (freesidega) ei ole tegelikult võimalik alasid kohe järgmisel aastal hooldama hakata, vaid peab mitu aastat veel hekseldama, sest muidu lõhub käändude ja tüügaste otsa hooldusniiduki ära. Jämedamad kännud püsivad turbapinnas isegi kuni 7 aastat ja tõusevad masinate ülesõidul rataste vahele jäädes pinnasest kõrgemale. Samuti on probleemiks alale laiali puistatav peenem puidumass. Isegi taastamisaladega piirnevatel niitudel rikutakse perimeetrid mööda pallitades niidukit ja palle, kuna puiduosad on freesimisalast kaugemale lennanud.
11. Lamminiitude servadest pealetungiva võsa (juurdekasv, lumemurd ja -vaalimine jms.) tõrjeks peaks hooldatavate lammialade perimeetris olema lubatud **kahe masina laiuselt purustamine, et perimeetrit avatuna ja hooldusala samades piirides hoida.**
12. Riik peab arvestama, et kui rentnikud praegu lepingud üles ütlevad, siis tuleb paljusid alasid uuesti taastama hakata, kuna paar viimast aastat ei ole neid juba hooldada saanud ning uusi rentnikke (huvilisi) ei ole keeruliste hooldustingimustega lammialadel kuskilt näha. Rendile soovitakse ikka neid maid, mida on kerge ja kindel hooldada. Samuti ei vasta need alad ilmselt uute rentnike arvates enam heas põllumajanduslikus seisukorras maade kriteeriumidele ega ole seega hoolduskõlblikud.
13. **Lahendusi lammihoidusele on vaja leida kindlasti juba enne hekseldamise uuringute valmimist, kasvõi ajutisi (kuni uuringu valmimiseni), juba enne 2018. aasta aprilli,** kuna RMK peab renditavad alad aegsasti pakkumisele panema, kui soovitakse hooldajaid leida. Praegused hooldajad aga ei soovi enam nii ebakindla tuleviku korral enam renti maksta. Rendilepingute lõpetamine rendi maksmise vältimiseks ei ole asjakohane soovitus, sest seda, kas konkreetsel aastal saab hooldada või mitte pole võimalik ette ennustada, vaid see selgub alles augustikuuks ja siia peaks ikkagi maksma 8 kuu rendi. Lahenduseks oleks see, kui kasvõi ajutiselt otsustatakse, et hekseldamine on aktsepteeritav.
14. Riik peab arvestama, et kui tuleb hoolduseks sobiv aasta või isegi järjestikused aastad, siis on koguneva heina kogus kolossaalne ja seda pole enam kuskile panna.

15. Laeva luhta on vaja ühe kraavi lihtsat ülepääsu geokärje ja kruusaga, kuid RMK projekteerimise ja ehitamise protsess on kohutavalt pikk ja kallis, mille käigus muidu 1000 eur kulu mitmekümnekordistub. Riigil peaks olema nn. erakorraliste tööde või avariiliste tööde fond, mille eest saab lihtsamaid töid ka lihtsalt ära teha.
16. Laeva kanali sild on sama lai kui topeltratastega traktor, millele lisandub veel 17 m pikkune käru. Kõik see teeb manööverdamise sillal äärmisel keeruliseks ja ohtlikuks.
17. Kaitsekorralduskavas peaks fikseerima analoogiliselt metsaseadusega ka luhapinnase lubatud paratamatu kahjustamiste teatud määral (mingi % ulatuses), s.t teatud ulatuses luhapinnase kahjustamist peaks olema aktsepteeritav (mitte karistatav). Keegi ei soovi oma masinaid luhta uputada, kuid paraku saab luha kandvusest või pehmusest teada alles siis, kui masinaga kohale sõita. Seega pole võimalik alati rööbaste tekkimist vältida. NB! suuremate põllupidajate puhul on veel probleem, et kui KKI tuvastab rööbaste tõttu n.ö. rikkumise ja määrab sümboolse trahvi, siis PRIA vähendab selle alusel 20% kõiki põllumajandustoetusi (s.h. aladele väljaspool kaitsealasid), mis võib tähendada mitmete tuhandete suurust karistust.
18. Maahooldajate hinnangul võib heina pallitamise, luhtadele heina väljaveoks vajalike juurdepääsude rajamise ja heina tarbimata jätmise või ebasobival viisil tarbimise keskkonnamõju olla oluliselt suurem ja halvem hekseldamise keskkonnamõjust.
19. Luhahoolduse mõtekuse hindamisel peab arvestama mõjusid keskkonnale ja maastikule, loomastikule (s.h. linnustikule), taimestikule ja kalastikule.
20. Taastatud vanajõgede kaldad on võsastunud ning tuleks uuesti lahti raiuda.
21. Riik peab arvestama, et luhaloomade pidamine on selgelt kahjumlik tegevus. Luhas kasvatatud looma hind on vähese juurdekasvu tõttu ca 10 korda odavam mineraalmaal ja söödal kasvanud looma hinnast.
22. **Hooldajad esitavad Ragnarile hiljemalt 13. veebruariks hooldusalade kaupa digitaalselt oma hinnangud erinevate lammialade juurdepääsude ja hooldatavuse kohta, mille alusel saab Ragnar kokku panna hooldussoovitused ja raskusastmed.**
23. Maahooldajad vajavad põhimõttelist otsust, kuidas sel aastal on võimalik hooldada – s.t. kas siis, kui hooldada ei saa, saaks hekseldada. Aiu taguste luhtade juurdepääsuks RMK kinnitusel silda ei tule ja heina seetõttu ära vedada ei saa ning seal on ainus võimalus hekseldamine. **Ragnar annab paari nädala jooksul seisukoha.**